

Đorđe Balašević
KOLEDAR MOJEGA OTROŠTVA
- prvi del -

ĐORĐE BALAŠEVIĆ
KOLEDAR MOJEGA OTROŠTVA
- prvi del -

MALO DALJŠE POSVETILO KOT PO NAVADI, NEKAJ BESED O OTROŠTVU IN LE NA KRATKO O KOLEDARJIH

Bojim se, da je mojega očeta možno opisati le z eno besedo – neopisljiv...

Bi šlo s povedjo malo lažje?

Obstajajo namreč tisti preudarni in zmerni ljudje, ki se nikoli ne odzovejo histerično in nepremišljeno in ki za vsako težavo takoj najdejo najpreprostejšo, hkrati pa najboljšo rešitev...

Vidite, moj stari ni bil eden izmed njih...

Za nekatere stvari po navadi rečemo, da se lahko zgodijo komurkoli, a so se iz nekega razloga dogajale le mojemu neumnemu očetu? Vsaj jaz nisem slišal, da bi se kdo pri vstopu na tramvaj tako zataknil s paskom sandalov za tisto stopalko, da bi moral (šepajoč po eni nogi kot blazni solist ukrajinskega folklornega ansambla) skakati do naslednje postaje, in sicer na vsesplošno veselje brezposelnih prebivalcev neparne strani Temerinske ulice?

– *Ali je tvoj foter Tisti, Ki Je Skakal Za Tramvajem?*

Naučil sem se, da namesto odgovora samo diskretno priklimam z glavo, čeprav je to redko pomenilo zamenjavo teme...

– *Slišal sem, da je tako prišel celo do "Obrtnega doma"? Vsaka čast!*

Eh, do "Obrtnega"?

Moj oče bi prišel tudi do samega Centra, a se mu je sandal na žalost *sam od sebe* odpel na omenjeni postaji? Zakaj pa se mu je pravzaprav odpel, je ostala popolna skrivnost? Poznal sem vsako podrobnost na teh sandalih, malo je stvari,

ki sem se jih nagledal kot le-teh, povsod me je vozil v tisti košari na kolesu, in nekateri nepozabni, zdaj že arhivski kadri mojega rojstnega kraja, so ostali uokvirjeni z zaščitniškimi podlaktmi (na levi je bila ročna ura znamke "Doxa", zategnjena do meje vraslosti) in legendarnimi ponošenimi *sandali-čevlji*, ki so v ritmu pedalov izmenično skakali v moje vidno polje...

– *Najprej... Redko kdo je v tistem času imel sandale? Še zlasti tako kičaste? In zataknil so se mu, ko je bilo to najmanj potrebno! Ravno, ko je dvignil dečka na stopnico, je tramvajčan takoj krenil kot zmešan! In zataknil se je tako, da ga je lahko le strgal, da bi se mu uspelo nekako iztrgati iz tega čuda... Pa bodi pameten, glej, koga prej rešiti!?! Otroka al' sandal?*

Morda je bilo to v soseski predstavljeno preveč dramatično in malce nespretno izraženo z napačnim izborom ključne besede, toda poanta je bila v tem, da pri opisanem "reševanju" nikakor ni šlo za lahko odločitev?

– *hotu sem samo reči, da je bil to zelo soliden sandal?*

Tako...

Za otroka pa se še zdaleč ni vedelo, kakšen bo?

Do konca se bo, k sreči, izkazalo, da je tudi on izpadel precej soliden, s tem, da Temu Otroku niti do danes ni uspelo ugotoviti, kaj tako ključnega se je lahko zataknilo? Veliko pozneje, natančneje, dokler v našem mestu niso genialno umaknili tramvajev iz prometa, sem ob vsaki priložnosti skrbno opazoval famozno stopalko in pri tem poskusil rekonstruirati dogodek, a se mi je nekaj v tisti paniki okrog starševskega kobacanja očitno izmuznilo? Toda zato je bil veliko enostavnejši primer Fotrovega samozaklepanja v WC na vlaku Novi Sad–Reka, čeprav je tudi to bilo izpeljano tako brezupno, da je *Spremljevalec Kompozicije na postaji Novsko moral nasilno vdreti skozi vrata mokrega vozla, o čemer so na licu mesta naredili zapisnik*, ki smo ga potem dolga leta hranili v škatli za čevlje "Peko", med pomembnimi družinskimi dokumenti, torej med zdravstvenimi knjižicami, plačanimi televizijskimi naročninami in položnicami za elektriko...

– *Če bi samo vedel, pred kom si se zaklepal?*

Mama je športno prenašala izpade svojega Žarice (Birošev L. Žarko, Rica-ža, Žara Tajron), celo branila ga je, govoreč, da ni ravno *tempirana bomba*, kot so ga nekateri poskušali označiti, temveč je prej *tempirana petardica*, za katero nikoli ne veš, kdaj bo počila, čeprav se je to praviloma redno dogajalo na vseh družinskih srečanjih...

– *O bog, da le ni dedno?*

To je bilo vse, kar je rekla, ko se je s črno pasto za obutev, domače znamke "Idol", za novoletni karneval to isto leto zavestno našemil v džezovskega trobentača Louisa Armstronga, da je ves prekrit z izpuščaji končal na dermatološkem oddelku Pokrajinske bolnišnice. Sedeli smo na leseni klopci na hodniku z idiotskimi kapami iz modrega krep-papirja na glavi, medicinsko osebje pa nas je sočutno pozdravljalo v mimohodu, ne da bi slutilo, kaj nas je pravzaprav pripeljalo v sprejemno deset do desetih, enaintridesetega decembra zvečer...

– Oh, otroci... Menda ja ne čakate dedka Mraza?

– Ne... Čakamo Atija... Našemil se je v črnca s pasto za čevlje...

Medicinska sestra se je že skrila za vogal, žvenketajoč z epruvetami, nato pa je pokukala nazaj k mojima sestrama in meni, gledajoč nas še bolj sočutno kot trenutek poprej...

– Aha... A... A ata pije?

– Ko bi vsaj pil...

Mama je izstopila iz ordinacije ravno pravi trenutek, da je odgovorila namesto nas, pri tem pa nosila Fotrovo belo srajco, katastrofalno umazano s pasto. Že zdavnaj se je sprijaznila s tem, da ji od vseh otrok v hiši največje težave povzroča otrok, s katerim se je poročila...

No...

Da ne bi bilo nesporazumov glede tega kataklizmičnega uvoda...

Če zanemarimo tisto malo zmedenosti, kaosa in paranoje, pred katerimi ni bil nihče izmed nas popolnoma rešen, je bil moj oče eden izmed najboljših ljudi, ki sem jih poznal. Ko pa govorimo o poštenosti, ni bil eden izmed, temveč je vsekakor bil. Najpoštenjši, kar sem jih poznal, česar mu Mama nikakor ni mogla oprostiti...

–Ja, sin, tvoj oče je zelooo pošten človek... Samo... Tega ti ravno ni treba pripovedovati pred neznanimi ljudmi... Kadar je nekdo tako zelooo pošten, potem je to morda bolj pametno prikriti, kot pa se s tem hvaliti?

Ja, moja mati (tega sosede niso nikoli pozabile omeniti?) je barantala z besedami daleč bolj vešče kot s kuhalnico, toda lahko je pri nekom najti pomanjkljivost, če je le-ta hkrati tudi edina?

Veronika (Birošev, roj. Polanc, Vera, Veronka) je nadvse prerasla pastoralno periferijo, s katero se je poročila, vedno bolj pa se mi zdi, da ji je bilo tudi celotno naše mestece za dve do tri številke pretesno? V svojih širokih pisanih krilih,

na črnem kolesu *frajlaf* s košaro na krmilu in s sončnimi očali (ki jih je škandalozno nosila tudi zunaj plaže?) je ugledno presegala čas, v katerem je živela, povsem razbijajoč Fotrovo interpretacijo, *da zdaj samo ni treba vpadati v oči!* Kljubovalno ali ne, je *vpadala v oči*, kjerkoli se je pojavila, in niti na misel ji ni prišlo, da bi svoj slog spremenila zaradi spremembe v svetovnem redu?

In kot bi to rekla Botra Ruža Popaduša (Tucković, roj. Šaguljev, Cuncika, Ružili), moja Mama ni bila le *nepraktično lepa*, temveč je bila, v nasprotju z okoliškimi gospodinjami, ki so do centra odšle le, ko so kupovale novi prt *vikslajn*, tudi *uradnica*, kot se je to takrat malce ošabno govorilo za vse zaposlene, ki po stroki niso bili *delavci*, frizirala se je, *ko je to njej ustrezalo*, ne glede na to, ali je bila sobota ali državni praznik, povrhu vsega pa je za vsako sezono pri modistki naročila baretko iz kamelje volne, in sicer, mimogrede, v odtenku, ki se je šele v naslednji sezoni nosil množično...

Pozne popoldneve in večere je večinoma preživljala poglobljena v leseno gobo, na kateri je štopala najlonske nogavice, *ko jim je šla mašna*, in nekatere izmed najpomembnejših življenjskih odgovorov mi je dala, ne da bi me sploh pogledala, kar jim je dalo le še večji pomen. Dvomim, da bi si sicer tako dobro zapomnil tisto vdolbino na podstavku namizne svetilke in bordo abažur iz plastičnega traku, ki je oddajal tako temen snop, da se je poleg zaposlene materine roke vrnil tudi list "Politikinega Zabavnika" ali "Modrega Vestnika"?

– *Mama... Mama... Maaaama!*

Seveda sem vedno čakal na glasno "*Prosim, sin?*", čeprav je bilo povsem očitno, da me je več kot slišala, ker sem bil v večini primerov tako blizu, da bi to vsakogar spravilo iz takta, razen lastne matere...

– *Mama... Kaj so "nepojasnjeni pojavi v naravi"?*

– *Mmm... Recimo... Polarna svetloba, sin... Pa gejzirji... Sončni mrk... In tvoj oče...*

Ne, ni me odrivala, nikoli, a je verjetno v tistem trenutku ocenila, da se je nepotrebno spuščati v pojasnila, do katerih bom tako ali tako čez kakšno leto prišel tudi sam? In res, že zdavnaj sem razčistil s tem, da niti gejzirji niti polarna svetloba niso nepojasnjeni pojavi, da o sončnih mrkih niti ne govorimo, kar pa se tiče Starega in njegovih mrkov, tega mi še niti od blizu ni uspelo razbrati? Mislim, da niti Mami nikoli ni popolnoma, čeprav bi ga lahko katera izmed njenih opazk, ki so izstopale, vendarle najboljše in najkrajše pojasnila...

– O, bog, Žarko, ne bi bila rada v tvoji glavi... Tam je nevarno... Tam bi se lahko v trenutku izgubila?

Pa vendarle, o njem je v trenutkih slabosti govorila tudi lepo, predvsem takrat, ko ni bil navzoč (in sicer dlje je bil od doma, lepše je govorila?), kaznovala ga je tudi s tem, da je redko slišal njene pohvale na svoj račun, čeprav nisem ravno prepričan, da je bil sploh za karkoli kriv?

Ko je bila mlajša, je tarnala, zakaj se je rodila kot ženska v *tej deželi*, pozneje je tarnala, ker se je rodila kot *ženska*, v zadnji fazi pa je tarnala, ker se je sploh *rodila*...

Priznam, da mi razpored njenega razpoloženja takrat ni bil najbolj logičen, vendar mi je danes tudi to precej bolj jasno. Vsi se namreč v nekem trenutku utrujamo s tem, da smo zamudili nekaj velikega in pomembnega v življenju, in ta neumni občutek do neke mere blažimo edino s tem, da nemudoma določimo, kdo je glavni krivec za to, za kar je, spet, po navadi idealen Nekdo Najbližji...

Življenje je prepolno teh lekcij z dolgogorečimi stenji, sreča je včasih kačji pastir na slamnatem klobuku, ki ga vidijo vsi, razen tistega, ki ta klobuk nosi, toda zdaj sem tudi precej starejši, kot so bili moji starši v obdobju, o katerem govorim, in nekaj vendarle lahko mirne duše povem: Ko doživiš en edini dan ljubezni, kakršna je njuna včasih bila, tudi dva–tri dni zapored, potem zagotovo nisi zamudil nič niti pomembnejšega niti večjega v svojem življenju...

Preprosto...

V času, ko sta Onadva bila tarča retardiranega angelčka s puščico, je zgodovina pisala nekatera izmed svojih priljubljenih grdih poglavij in njuna romantika je kot ognjičev strok ostala nespremenjena med stranmi, polnimi predsodkov, razmišljanj in protislovij...

Zaradi Nje v okoliških ulicah beseda “gospa” niti v času izrazitega trenda “prijatel’ca” ni bila popolnoma izbrisana iz uporabe, medtem ko so Njega v trenutku opisovali na nekatere povsem druge načine, in priznam, da sta tudi meni včasih delovala malce nezdržljivo, vendar ne skrbite...

Nista se našla prek oglasa...

* * *

– *Udbaši so zelo pazili, kdo je v komunizmu praznoval božič... In predvsem, kdo je prišel voščiti... Moj fant pa... Sredi zasnežene Futoške ulice, tako, kot razprostrte pred njim... Kot grenadir... In to z ogrooomnim šopkom krizantem... Rumenih, tolikšnih... O, moj bog... Kakršnih niti ni več...*

To zgodbo sem slišal samo enkrat ob nekem davnem svetoivanskem fajrontu in ne spomnim se, kdo je prvi omenil tisto nikoli ekshumirano jesen, ko so partizani pogumno osvobodili mesto nepolna dva dni po odhodu Nemcev, toda spomnim se, da se je v očeh moje matere nenadoma zaiskrila kresnička, zdavnaj prižgana v nekem zamrznjenem *kibic-fensterju* v današnji ulici Vojvoda Kničanina...

V času okupacije je bil namreč v zgornjem nadstropju hiše maminih staršev nekaj časa začasno nameščen neki Wermachtov kapetan Stadler in predstavniki Narodne oblasti so po prihodu mojega Deda Đura (Polanc Julijus, Đula, Đuro, Đura, Deda Đu) zasliševali tako, da je do konca življenja imel napade anksioznosti, in sicer vsakič, ko je slišal pisalni stroj, a se je vse k sreči srečno končalo...

– *Skoraj so ga streljali **parazitani**, ko so prišli? A jim je nečesa zmanjkalo. Streliva, zagotovo? Ali kakšna prikladna stena v bližini, sam vrag ve?*

Babica Julija (Polanc, roj. Szabo, Juliš, Priška, Babica Juška) je imela čuden smisel za humor, njen nikoli do konca obvladani srbski jezik pa je bil večni alibi, da reče nekaj, česar si drugi nikakor niso upali? *Parazitani*, ki jim je zmanjkalo sten za streljanje, bi koga drugega spravili v neprijetne nevšečnosti, ona pa je vse to izgovarjala s pokeraško faco in nihče, razen družinskih članov, si je ni upal popraviti, v strahu, da ne poudari nevarne dvoumnosti teh lapsusov? Pojav televizije in dokumentarnih posnetkov, na primer, sta popolnoma poudarila brutalno podobnost med maršalom Josipom Brozom Titom in feldmaršalom Hermannom Göringom, vendar tega nihče ni smel izgovoriti na glas, v bistvu nihče brez močnega madžarskega naglasa?

– *Poglejte, kako prava gospod ta naš... Feldmaršal Tito?*

Niti Dedovemu parazitanskemu inkvizitorju, tovarišu podpolkovniku Štalu se ni uspelo odzvati, ko je v enem stavku naenkrat izpadel *gospod polkovnik Podštopalo?*

– *Nikoli moja mož ne more sebi oprostiti, ker ni lepo streljan. Oh, šele takrat bi imela kaj pripovedovati?*

Toda, ne bom preskakoval vrstnega reda, poanta je predvsem v tem, da je podpolkovnik Štapalo še kako opazoval njihovo hišo v tistih dneh (toliko, da mu je celo postala všeč, zato je začasno zaplenil mansardo za petdeset let?), Fotra pa so po drugi strani, kot svetel primer preoblikovanega kulakovega sina, že precej silili naprej v Partiji? S tem pa je bilo tudi veliko namigov, nasvetov, pa tudi opozoril, *da je boljše, da malce pozabi tisto svojo buržujko, Madžarko-Kar-Koli-Že-Je*, toda v Vojski Zaljubljenih je bilo srce po činu od nekdanj nad glavo, zaradi česar tudi je ta vojska takšna, kakršna je...

A, brez skrbi...

To morda tudi je zgodba o otroštvu, pa vendarle jo piše nekdo, ki že precej časa ni več mali, in ne pride mi na misel, da ta lepi stavek uničim s parolo, da ljubezen vedno zmagaja? Ne zmaguje, na žalost, skoraj nikoli, da pa se bori, to drži, in ne samo, da je ni mogoče zanikati, temveč je lahko ob malo dobre volje tudi soliden kompliment?

– Ne, sin, ljubezen ne zmaguje... Ona je samo... Nepremagljiva... Zato to včasih pomešajo?

Mama je imela odličen smisel za pouk, vedno je iz vitrine potegnila knjigo, ki se je v tistem trenutku najbolje ujemala z mojim vzglavnikom, toda stavek, ki se ga je dotaknil neki črno-beli film z Rito Hayworth, je izgovorila, ko še nisem bil dovolj odrasel, da bi ga razumel...

K sreči pa sem bil dovolj odrasel, da sem si ga zapomnil?

In tako...

Na katoliški božični večer, štiriinštiridesetega, nor in skuštran, je šel moj svojeglavni oče po zasneženem Futoškem Drumu, počasi, preprosto čakajoč, da prepozna globoko in očitno sled, s čimer je želel vsem dati vedeti, da ima zanj ta ulica izrazito prednost prehoda tudi nad Bulvarjem Narodne revolucije...

– Pa tudi, če ničesar več ne bi naredil v življenju... Samo zaradi tistega večera bi šla z njim tudi na konec sveta... Kamor sem, sodeč po vsem, naposled tudi prišla?

Bilo je samo vprašanje trenutka, kdaj se bo raznežena Mama iz te zgodbe vrnila v svoj pocinkani oklep, s tistim slavnim sočutnim in velikim pogledom odmerila jato apatičnih starcev, stisnjenih okoli lončene peči, zgrbančenega strica Mlađa Roljana in njegova pordela ušesa (za odtenek bolj kosmata od nosu, a vidno bolj kosmata od temena?), nesrečno teto Melko Radulov, zaposleno s krajno očiščenih orehov iz sklede, skrbno Mater Marico, ki vztrajno ponuja svojemu

štiridesetletnemu sinčku trikrat pogreto kislo juho, pijanega Deja Šapuriko, ki se je Gospodu Bandiki nekaj zaupal iz take bližine, da je na trenutke bilo videti, da skuša iti skozenj, pa Danilko Sosedo, Nova Molerja in Anko Molerovko (ki je imela na ovratniku okrasno sponko, s kakršno je danes zagotovo ne bi spustili na letalo?), nato Popnikolove, Dimičive, Bančilove, Tuckoviće...

Če bi se slučajno predvajal film o moji zgodnji mladosti, bi na plakatu v gostinski sobi, polni kot Taroški oder na tržni dan, lebdela Onadva, ogrnjena s pernatimi božjimi oblaki in objeta tako, kot se je takrat pač objemalo, približno kot Clark Gable in Vivien Leigh v "V vrtincu"...

In še vedno nisem povsem prepričan, ali sta to naredila nalašč, toda privoščila sta mi brezskrbno otroštvo Toma Sawyerja, brez klofut, brez pijanskih scen in policije na vratih, in enostavno bi bilo najbolj pošteno, če bi to zgodbo enostavno posvetil njima, pa vendarle...

Vem, da sta, če nič drugega, ravno onadva od mene od nekdej pričakovala nekaj več kot le predvidljivost?

Zato jo posvečam štiriindvajsetemu decembru devetsto štiriinštiridesetega in ogromnemu šopku zimskih rož, kakršnih niti ni več...

Nato, malce, tudi zasneženi Futoški ulici, ki ji je celo preimenovani v Bulvar JLA še desetletja uspelo ostati tlakovana z rumeno opeko...

In vsekakor...

In najprej...

Vsem tistim čudovitim snežinkam, ki so vztrajno, kot da je tudi njihovo življenje odvisno od tega, skupaj z menoj, mojima sestrama, s celim krdelom angelskih prapravnukov hčera in sinov pravnukov naših vnukov, tisti večer jurišale na naselje, polja, vinograde in ves ta Božji predel...